

Sofralık Zeytin ve Zeytinyağının Dünya ve Türkiye'deki Mevcut Durumu

Ümran Eldoğan, Hatice Gözel, Sibel Aktuğ Tahtacı
Antepfıstığı Araştırma İstasyonu Müdürlüğü, Gaziantep
e-posta:eldoganumran@hotmail.com

Özet

Dünya genelinde 10.309.274 ha alanda 20.344.343 ton zeytin üretimi yapılmaktadır (Fao, 2013). Bu üretimin %90'nından fazlası Akdeniz havzası ülkelerinde gerçekleşmektedir. 2009–2013 yılları ortalamasına göre İspanya 6.742.963 ton üretim ile 1.sırada yer alırken 3.119.517 ton üretim ile İtalya 2. sırada yer almaktadır. Bunu, 2.010.148 ton ile Yunanistan, 1.590.331 ton ile Türkiye, 1.253.969 ton ile Fas 5'inci sırada yer almaktadır. Ekonomik değeri yüksek bir tarım ürünü olan zeytin hem sofralık hem de yağlık olarak değerlendirilmektedir. Besin değeri yüksek olan zeytin, yağının ham olarak tüketilebilmesi nedeniyle ayrıca önemlidir. Dünya'da 2009–2013 yılları ortalaması sofralık zeytin üretimi 2.473 bin tondur ve yağlık zeytin üretimi 2.979 bin tondur. Bu çalışmada dünyada ve Türkiye'de 2009–2014 yılları sofralık zeytin ve zeytinyağı üretim-tüketim durumları değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Zeytin, zeytinyağı, üretim

Present Conditions of Table Olive and Olive Oil in Turkey and World

Abstract

Today, 20.344.343 tone olive is produced on 10.309.274 hectare across the world (Fao, 2013). Over 90% of these production is actualised around the Mediterrean basin. According to production mean between 2009-2013 years, Spain rank first place over olive oil production with 6.742.963 tone, while Italy rank second place with 3.119.517 tone this figures are followed by 2.010.148 in Greece, 1.590.331 in Turkey and 1.253.969 in Morocco. Olive being a highly valuable agricultural product is economised as both edible table product and olive oil. Due to its opportunity to be consumed unrefinedly, olive is of capital importance as a highly nutritive agricultural product. Today, average table olive production reached 2.473 tone while 2.979 tone is seen for oil olive production between the years of 2009 and 2013. In this study, production and consumption figures of table and oil olive between the years of 2009-2014 were evaluated.

Keywords: Olive, olive oil, production

Giriş

Olea cinsinin bir türü olan zeytinin (*Olea europaea* L.) anavatanı, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ni de içine alan Yukarı Mezopotamya ve Güney Ön Asya'dır. Zeytinin dünyaya yayılışı üç yoldan olmuştur. Birincisi Mısır üzerinden Tunus ve Fas, ikincisi Anadolu boyunca Ege adaları, Yunanistan, İtalya ve İspanya ve üçüncüsü ise İran üzerinden Pakistan ve Çin'dir.

Zeytin ülkemizde, Güneydoğu Anadolu'da Mardin'in güney kesimlerinden başlayarak, Akdeniz, Ege ve Marmara kıyı kesimleri ile alçak kesimleri takip ederek yer yer Karadeniz kıyılarındaki da yayılma alanları bulabilmiştir. Kıyı bölgeleri dışında, yükseltilerinin az oluşu nedeniyle zeytinin yetişebilmesi için gerekli elverişli iklim şartlarına sahip iç kesimlerde de (Adıyaman, Kahramanmaraş, Karaman, Isparta, Burdur, Denizli, Bilecik, Eskişehir) sınırlı miktarlarda zeytinlikler bulunabilmektedir (Koca, 2004).

Her ne kadar kurağa dayanıklı olsa da, sulanması şartı ile 4°C'ye kadar

dayanabilmektedir. Zeytin iyi bir büyüme ve meyve gelişimi için 15–25°C sıcaklığa ihtiyaç duyar. Yıllık yağış isteği 700–800 mm'dir.

Zeytin sofralık ve yağlık olmak üzere iki şekilde değerlendirilmektedir. Dünyada giderek artan sağlıklı gıda tüketimi ve doğal yollarla üretilmiş gıdalara olan talep nedeniyle, zeytin ve zeytinyağının önemi son yıllarda giderek artmıştır.

Dünyada Durum

Sofralık Zeytin Üretimi ve Tüketimi

Fao verilerine göre; 2009/2014 yılları arası ortalama rakamlarına göre 19.166.122 ton olan zeytin üretiminin 6.742.963 tonluk bölümü 1. sırada yer alan İspanya tarafından gerçekleştirilmiştir. İspanya'nın ardından İtalya 3.119.517 ton zeytin üretiminde 2. sırada yer alırken 2.010.148 ton ile Yunanistan, 1.590.331 ton ile Türkiye zeytin üretiminde 4. sırayı almıştır (Şekil 1). IOC verilerine göre; 2009/2014 yılları arası ortalama rakamlarına göre 2.494,5 bin ton olan sofralık zeytin üretiminin 537.44 bin ton'luk bölümü 1. sırada yer alan İspanya tarafından gerçekleştirilmiştir. İspanyanın ardından, Mısır

2011 yılına kadar sofralık zeytin üretiminde 2. sırada yer alırken 2011 yılından itibaren Türkiye, Mısır'ı geçerek 2014 yılında 392 bin ton üretim ile dünyada sofralık zeytin üretiminde 2. sırayı almıştır (Çizelge 1). 2009–2014 yılı ortalama verilerine göre dünyada sofralık zeytin tüketiminin en fazla olduğu ülke 323 bin ton ile Türkiye'dir. Türkiye'yi 314 bin tonluk tüketimi ile Mısır, 215,75 bin tonluk tüketimi ile ABD izlemektedir.

Zeytinyağı Üretimi ve Tüketimi: IOC verilerine göre dünya zeytinyağı üretimi 2009/2014 yılları arasında ortalama 3.008,3 bin ton olup, bu üretimin 1.360,08 bin tonu İspanya tarafından gerçekleştirilmektedir. İtalya ise toplam dünya üretiminin 429.18 tonunu sağlayarak 2. sırada yer almaktadır. Yunanistan ise 281.08 tonunu sağlayarak 3. sırada yer almaktadır. Türkiye ise toplam dünya zeytinyağı üretiminde 176.6 ton ile 4. sırada yer almaktadır (Çizelge 3). 2013/2014 yılı verilerine göre ise dünyada en çok zeytinyağı tüketen ülke 620 bin ton ile İtalya'dır. İspanya 530.4 bin ton yıllık tüketimi ile 2. sırada yer almakta bunu 301.5 bin ton üretim ile ABD izlemektedir.

Türkiye'de Durum: Türkiye'de ekolojik şartların uygun olması sebebi ile zeytin ve zeytinyağı üretimi yapılabilmektedir. Zeytincilik, önemli tarım kollarından biridir. Sektörde istihdam ettiği nüfus açısından, ekonomik anlamda önemli bir sektördür. Ülkemizde ortalama 400 bin aile geçimini sadece zeytincilikle sağlamaktadır. Her ailenin yaklaşık 5 kişiden oluştuğu düşünülürse; 2 milyon kişiye doğrudan geçim kaynağı teşkil etmektedir. Türkiye 2010–2014 yılları itibarıyla sofralık zeytin üretim alanları incelendiğinde 2.202 da alanda üretim yapıldığı görülmektedir. Ayrıca son 5 yıl değerlendirildiğinde üretim miktarının her yıl düzenli olarak arttığı görülmektedir. (Çizelge 5).

Türkiye'de 2014 üretim dönemi içerisinde 6.060,417 da alanda yağlık zeytin üretimi yapılmaktadır. Üretim alanlarının yıllara göre değişimi Çizelge 6'da verilmiştir. Çizelgeye göre, 2010 yılında toplam 5.638,343 da olan yağlık zeytin üretim alanı, her yıl biraz artarak 2014 yılında 6.060,417 dekarı kadar yükselmiştir.

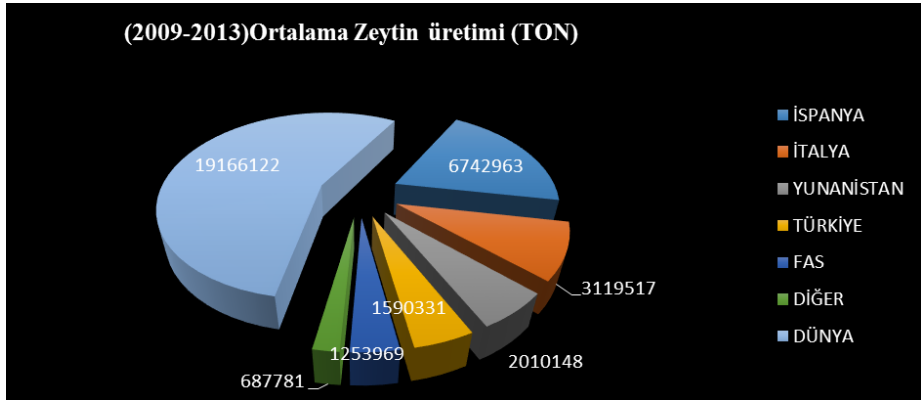
Türkiye sahip olduğu uygun iklim koşulları, İtalya, İspanya, Yunanistan ve Tunus gibi diğer Akdeniz ülkeleriyle birlikte dünyanın önde gelen zeytin ve zeytinyağı üreticilerinden biridir. Türkiye'de zeytin ve zeytinyağı üretimi Ege, Akdeniz ve Marmara bölgesinde gerçekleştirilmektedir. Tuik 2013 yılı verilerine göre bölgeleri incelediğimizde 161.456 ton üretim ile Ege bölgesinin 1 sırada yer aldığını bunu 93.012 ton üretim ile Marmara bölgesinin takip ettiğini görmekteyiz (Çizelge 7). Güneydoğu Anadolu Bölgesini incelediğimizde 2009 yılında sofralık zeytin üretimi yaklaşık 5 ton iken 2012 yılında 3 katı fazla artış göstererek yaklaşık 15.5 tona yükselmiştir. Kültürel işlemlere yani gübreleme, sulama ve budamaya önem verildiğinde üretim buna bağlı olarak olumlu etkilenmektedir.

Sonuç

IOC 2009–2013 yılları ortalamasına göre; Dünya sofralık zeytin üretiminde İspanya 1.sırada Mısır 2. Sırada yer alırken Türkiye 3. sırada takip etmektedir. En çok zeytin tüketimi ise sırasıyla Türkiye, Mısır, ABD ve Cezayir de gerçekleşmektedir. Zeytinyağı üretiminde toplam dünya zeytin üretimine paralel olarak İspanya 1. sırada yer alırken, İtalya 2. sırada takip etmektedir. Bu ülkeleri sırasıyla Yunanistan 3. sırada ve 4. sırada Türkiye gelmektedir. Belirli bazı çeşitler ve sık dikim şeklinde yapılan üretim yeni ıslah çalışmaları budama ve hasat gibi kültürel işlemlerin makineleşmesi İspanya ve İtalya gibi ülkelerin üretimde söz sahibi olmalarındaki en büyük etkindir. Türkiye'deki toplam bağ–bahçe alanlarının yaklaşık %20'sini oluşturan zeytin ülkemizde önemli tarım kollarından biridir. Üretimin yaklaşık %60-70'i yağlık, %25-30'u sofralık olarak değerlendirilmektedir.

Kaynaklar

- Anonim, 2014, <http://www.tuik.gov.tr>, 12 Ocak 2015.
- Aydın Ticaret Borsası Raporu, 2013 yılı zeytin ve zeytinyağı raporu.
- Nizip Tic. Odası 2014 Nizip zeytinyağı sektör analizi
- Anonim, 2014b. <http://faostat.fao.org/>.
- Koca, N., 2004. Çanakkale'de zeytin yetiştiriciliğinin coğrafi esasları. Marmara Coğrafya Dergisi Sayı: 9, Ocak- 2004. İstanbul.

Şekil 1. Ülkeler itibariyle dünya zeytin üretimi, (IOC - <http://www.internationaloliveoil.org/>)

Çizelge 1.Dünya sofralık zeytin üretimi (1000 ton) (IOC - <http://www.internationaloliveoil.org/>)

Ülkeler	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	ORT
İspanya	492.6	608.6	521.5	491	573.5	537.44
Mısır	409	350	384.5	453	400	399.3
Türkiye	390	330	400	410	430	392
Cezayir	136	192.5	145.5	175	208	171.4
Suriye	135	147	172	134	125	142.6
Yunanistan	107	135	130	197	100	133.8
Arjantin	220	90	150	60	140	132
Fas	90	110	100	100	100	100
Peru	75	72.5	81	57.5	110	79.2
İtalya	58.6	69.7	75.7	76	42	64.4
İran	47.5	47	35	48	67.5	49
GenelToplam	2369	2563	2432.5	2512.5	2595.5	2.494.5

Çizelge 2. Dünya zeytin tüketimi (1000 ton) (IOC - <http://www.internationaloliveoil.org/>)

Ülkeler	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	ORT
Türkiye	260	300	350	350	355	323
Mısır	340	300	300	330	300	314
ABD	203	240	210	210	210.5	215.75
İspanya	107.9	150	217.9	186.6	164.9	165.6
Cezayir	134	189	165	172	205	173
İtalya	122.4	148	139.8	145.2	120	130.13
Suriye	116	122	132	104	100	114.8
İran	47.5	50.5	37.5	49	67	50.3
Brezilya	79	87	101.5	109	114	98.1
Rusya	67	71.5	68	75	75	71.3
GenelToplam	2199	2466	2552	2528.5	2540.5	2457.2

Çizelge 3. Dünya zeytinyağı üretimi (1000 ton) (IOC - <http://www.internationaloliveoil.org/>)

Ülkeler	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	ORT
İspanya	1401.5	1391.9	1615	616.2	1775.8	1360.08
İtalya	430	440	399.2	415.5	461.2	429.18
Yunanistan	320	301	294.6	357.9	131.9	281.08
Türkiye	147	160	191	195	190	176.6
Suriye	150	180	198	175	165	173.6
Fas	140	130	120	100	120	122
Tunus	150	120	182	220	70	148.4
Cezayir	26.5	67	39.5	66	44	48.6
Sili	12	16	21.5	15	15	15.9
Arjantin	17	20	32	17	30	23.2
Genel Toplam	2973.5	3075	3321	2401.5	3270.5	3008.3

Çizelge 4. Zeytinyağı tüketimi (1000 ton) (IOC - <http://www.internationaloliveoil.org/>)

Ülkeler	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14
İtalya	675.7	660	610	550	620
İspanya	539.4	554.2	574	486.9	530.4
ABD	258	275	300	287	301.5
Yunanistan	228.5	227.5	200	180	171
Türkiye	110	131	150	150	160
Fas	90	100	122	129	132
Fransa	114.8	112.8	112	113.1	94.7
Suriye	120.5	130.5	135.5	160.5	95
Brezilya	50.5	61.5	68	73	72.5
Cezayir	33.5	59	42.5	60.5	48.5
Genel Toplam	2.902	3.061	3.085.5	2.998	3.030

Çizelge 5. Türkiye sofralık zeytin alanları, üretim ve verimi (<http://rapory.tuik.gov.tr/14-04-2015>)

Yıl	Alan (da)	Üretim (ton)	Ağaç başına verim (kg)	Meyve veren	Meyve vermeyen	Toplam ağaç sayısı
2010	2.201.970	375.000	11	35.611.525	19.209.899	54.821.424
2011	2.222.768	550.000	14	39.176.479	15.995.002	55.171.481
2012	2.276.598	480.000	12	40.252.230	13.084.577	53.336.807
2013	2.309.392	390.000	9	45.235.836	10.462.634	55.698.470
2014	2.200.498	438.000	10	45.519.209	9.907.856	55.427.064

Çizelge 6. Türkiye yağlık zeytin alanları, üretim ve verimi (<http://rapory.tuik.gov.tr/14-04-2015>)

Yıl	Alan (da)	Üretim (ton)	ABV (kg)	Meyve veren	Meyve vermeyen	Toplam ağaç sayısı
2010	5.638.343	1.040.000	14	75.786.306	26.548.089	102.334.395
2011	5.762.158	1.200.000	15	78.765.335	21.491.376	100.256.711
2012	5.831.052	1.340.000	17	80.568.718	23.999.629	104.568.347
2013	5.948.874	1.286.000	15	83.924.959	27.406.319	111.331.278
2014	6.060.417	1.330.000	14	95.193.078	18.376.988	113.570.066

Kaynak: <http://rapory.tuik.gov.tr/14-04-2015>

Çizelge 7. Bölgelere göre Türkiye sofralık zeytin alanları, üretim ve verimi (<http://rapory.tuik.gov.tr/04/2015>)

Bölge	Alan (da)	Üretim (ton)	ABV (kg)	Meyve veren	Meyve vermeyen	Toplam ağaç sayısı
Ege	1.084.868	161.456	7	21.530.764	3.260.817	24.791.581
Akdeniz	471.938	105.160	13	8.358.573	4.919.151	13.277.724
Doğu Marmara	473.158	93.012	9	10.693.653	1.128.939	11.822.592
Batı Marmara	182.099	19.695	6	3.351.493	368.363	3.719.856
Güneydoğu Anadolu	77.711	7.462	8	974.233	626.004	1.600.237
Batı Anadolu	16.708	2.402	13	186.414	118.043	304.457
Batı Karadeniz	1.508	187	3	54.935	24.849	79.784
Doğu Karadeniz	1.402	626	7	85.771	16.468	102.239

Çizelge 8. Güneydoğu Anadolu bölgesinin sofralık zeytin alanları, üretim ve verimi (<http://rapory.tuik.gov.tr/14-04-2015>)

Yıl	Alan (da)	Üretim (ton)	ABV (kg)	Meyve veren	Meyve vermeyen	Toplam ağaç sayısı
2009	110.554	4.822	11	437.993	1.520.476	1.958.469
2010	101.234	9.677	18	547.809	2.491.851	3.039.660
2011	102.291	12.630	15	818.880	2.094.967	2.913.847
2012	114.595	15.454	11	1.417.947	1.872.946	3.290.893
2013	77.711	7.462	8	974.233	626.004	1.600.237